

Dr. Jasmina Đokić

Adriatic osiguranje d.d. Sarajevo

jasmina.djokic@adriatic.ba

POLOŽAJ OŠTEĆENE OSOBE KOD NAKNADE ŠTETE IZ OSNOVA OSIGURANJA OD AUTOODGOVORNOSTI PREMA NOVOM ZAKONU O OBAVEZKOM OSIGURANJU U SAOBRAĆAJU FEDERACIJE BIH

UVOD

Osiguranje vlasnika, odnosno korisnika motornih vozila od građanskopravne odgovornosti za štete počinjene trećim osobama već decenijama predstavlja najsavršeniji mehanizam zaštite žrtava saobraćajnih nezgoda. U europskom pravu dugogodišnjim procesom harmonizacije propisa o obaveznom osiguranju od autoodgovornosti, kao i razvojem bogate prakse Suda EU, postignut je visok nivo zaštite učesnika u saobraćaju. U svjetlu približavanja euroatlanskim integracijama, u Bosni i Hercegovini se vrši prilagođavanje zakonodavnog okvira iz oblasti osiguranja s europskom pravnom stečevinom. Taj proces se u entitetima provodi nejednakom dinamikom, pa je tako Zakon o obaveznom osiguranju u saobraćaju u Republici Srpskoj donesen 2015. godine, a istoimeni propis u Federaciji BiH je tek nedavno stupio na snagu. Navedeni Zakon je donio značajne promjene u pogledu obaveza ugovornih strana – ugovaratelja osiguranja i osiguratelja, kao i sistema nadzora nad primjenom zakonskih odredaba, ali najznačajniji iskorak koji je učinjen ovim Zakonom tiče se položaja oštećenih osoba – direktnih i posrednih žrtava saobraćajnih nezgoda. U ovom radu analizirat ćemo odredbe Zakona o obaveznom osiguranju u saobraćaju Federacije Bosne i Hercegovine (u daljem tekstu: ZOOS FBiH) koje se odnose na zaštitu oštećenih osoba, odnosno žrtava saobraćajnih nezgoda, vidjet ćemo koji nivo usklađenosti s europskim pravom je dosegnut ovim zakonom, te u kojoj mjeri je postignuta unutardržavna harmonizacija u ovoj oblasti.

Ključne riječi: Zakon, obavezno osiguranje, autoodgovornost, oštećena osoba

1. Pravni okvir osiguranja od automobilske odgovornosti u EU i FBiH

Osiguranje vlasnika, odnosno korisnika motornog vozila od građanskopravne odgovornosti za štete pričinjene trećim osobama (u daljem tekstu: osiguranje od autoodgovornosti) kao obavezni vid osiguranja istovremeno pruža pokriće vlasniku, odnosno korisniku motornog vozila od rizika povezanih s upotrebom vozila kao i trećim osobama kao žrtvama ovih rizika, koje iz

osnova osiguranja brže i lakše ostvaruju naknadu štete, iako se ne nalaze u pravnom odnosu s osigurateljem.¹

S ciljem poboljšanja zaštite žrtava saobraćajnih nezgoda i omogućavanja nesmetanog prekograničnog kretanja vozila i osoba na prostoru EU, europski zakonodavac je u periodu od 1972. godine do 2005. godine postavio pravni okvir osiguranja od autoodgovornosti. To je učinjeno putem pet direktiva kao akata sekundarnog prava EU koje nemaju direktnu primjenu u državama članicama, već iste daju smjer nacionalnim zakonodavcima za jedinstvenu regulaciju ove oblasti.² Donošenje Šeste direktive 2009. godine predstavljalo je samo sistematizaciju prethodnih pet direktiva u jedinstven tekst, u cilju jasnoće i preglednosti.³

Prelazak na sistem tržišnog poslovanja i namjera pridruživanja Bosne i Hercegovine Europskoj Uniji doveli su do transformacije propisa iz oblasti osiguranja.⁴ S tim u vezi, 2005. godine donesen je set propisa kojima se regulira područje osiguranja u BiH. Dio tog seta predstavljali su Zakoni o osiguranju od odgovornosti za motorna vozila i ostale odredbe o obaveznom osiguranju od odgovornosti FBiH/RS.⁵ Navedeni entitetski zakoni iz 2005. godine sadržajno su bili veoma slični, te se može reći da je njihovim donošenjem postignut visok nivo harmonizacije propisa iz oblasti osiguranja.

U svjetlu daljnjeg približavanja Europskoj Uniji, desetak godina nakon usvajanja navedenih zakona, poduzeti su daljnji koraci ka usklađivanju s europskom pravnom stečevinom. Međutim, dinamika usvajanja novih propisa u entitetima nije bila jednaka. U Republici Srpskoj je krajem 2015. godine usvojen novi **Zakon o obaveznom osiguranju u saobraćaju**⁶ (u daljem tekstu ZOOS), dok je istoimeni akt u Federaciji BiH stupio na snagu gotovo pet godina kasnije, odnosno 27. augusta

¹M. Cerović „Visina pokriva u osiguranju građanske odgovornosti iz upotrebe motornog vozila“, *Evropska revija za pravo osiguranja*, 1/2014, 59.

²Direktiva 72/166/EEZ od 24. travnja 1972., o približavanju zakonodavstava država članica u području osiguranja građanske odgovornosti u vezi s upotrebom motornih vozila i kontroli obaveze osiguranja te odgovornosti, *Sl. list EU* br.103, od 2.5.1972, str. 1–4; Druga direktiva 84/5/EEZ od 30.12.1983. o približavanju zakonodavstava država članica u području osiguranja građanske odgovornosti nastale upotrebom motornih vozila, [Sl.list EU L 8, 11.1.1984., str. 17](#); Treća direktiva 90/232/EEC od 14. maja 1990. god. o približavanju zakonodavstava država članica u području osiguranja građanske odgovornosti nastale upotrebom motornih vozila, *Sl. list EC* br. L 129/33 od 19.05.1990.; Direktiva 2000/26/EZ Europskog parlamenta i Vijeća od 16. maja 2000. god. o usklađivanju zakona država članica na području osiguranja od odgovornosti iz upotrebe motornih vozila i izmjeni Direktiva Vijeća 73/239/EEZ i 88/357/EEZ, *Sl. list EU L* 181, 20.7.2000, str. 65–74.iDirektiva 2005/14/EZ Europskog parlamenta i vijeća od 11. maja 2005. kojom se mijenjaju Direktive 72/166/CEE, 84/5/CEE, 90/232/CEE i 2000/26/CE o osiguranju od građanske odgovornosti za štete iz upotrebe motornog vozila.

³Direktiva 2009/103/EZ Europskog parlamenta i Vijeća od 16. septembra 2009. u odnosu na osiguranje od građanskopravne odgovornosti u pogledu upotrebe motornih vozila i izvršenje obveze osiguranja od takve odgovornosti (kodificirana verzija), *Sl. list EU L* 263/11, 114.

⁴Lj. Todorović,*Društva za osiguranje Federacije BiH i Republike Srpske*, Fineks, Sarajevo, 2005., 9.

⁵Zakon o osiguranju od odgovornosti za motorna vozila i ostale odredbe o obaveznom osiguranju od odgovornosti FBiH – ZOOMV FBiH, *Sl. novine FBiH*, br. 24/05, Zakon o osiguranju od odgovornosti za motorna vozila i ostalim obaveznim osiguranjima od odgovornosti RS, *Sl. glasnik RS*, br. 17/05

⁶Zakon o obaveznom osiguranju u saobraćaju RS (*Sl. glasnik RS* br. 82/15)

2020. godine.⁷ S obzirom na predmet regulacije, ZOOS predstavlja *lex specialis* u odnosu na Zakon o obligacionim odnosima, što podrazumijeva da ima prednost u primjeni na pravne odnose koji su njime normirani, a ono što u materiji obaveznog osiguranja u saobraćaju, a na ono što isti ne regulira primjenjuju se odredbe ZOO-a.⁸

ZOOS FBiH je prvenstveno materijalnopravni propis kojim se reguliraju sva obavezna osiguranja u saobraćaju i podijeljen je u osam poglavlja. Opće odredbe iz prvog poglavlja se odnose na sve vrste normiranih osiguranja, a naredna četiri poglavlja pojedinačno obrađuju pojedine vrste i to: osiguranje putnika u javnom prijevozu od posljedica nesretnog slučaja, osiguranje vlasnika, odnosno korisnika motornih vozila od odgovornosti za štete prouzročene trećim osobama, te osiguranje vlasnika zrakoplova i plovila na motorni pogon od istih rizika. Preostala tri poglavlja su pretežno administrativne prirode i sadrže odredbe o Zaštitnom fondu, odredbe o nadzoru nad osigurateljima, te kaznene odredbe. S obzirom na temu rada, ograničit ćemo se na analizu odredaba ZOOS-a FBiH koje se tiču položaja i zaštite oštećenih osoba kod naknade štete iz osnova osiguranja od autoodgovornosti.

1.1. Predmet ugovora o osiguranju od autoodgovornosti prema ZOOS-u FBiH

Ugovorom o osiguranju od autoodgovornosti pokrivena su štete nastale trećim osobama (smrt, povrede ili oštećenje zdravlja) ili njihovim stvarima **upotrebom motornog vozila**. ZOOS ne sadrži definiciju pojma upotrebe vozila, a nije ju sadržavao ni raniji propis (ZOOMV FBiH). Iako je preuzet u sva nacionalna zakonodavstva država članica EU, tumačenje ovog pojma izaziva dvojbe, pa od donošenja Prve direktive do danas tumačenje sintagme „*upotreba vozila*“ prepušteno je Sudu Europske Unije. Primjetan je trend proširenog tumačenja ovoga termina na životne situacije koje se ne mogu podvesti pod redovno korištenje vozila u svrhu prometovanja. To je vidljivo u nekoliko recentnih presuda, pa tako upotrebom vozila Sud EU smatra i manevar vožnje traktora unatrag na poljoprivrednom gazdinstvu,⁹ zatim vožnju vojnog terenskog vozila kojim je pričinjena nezgoda za vrijeme izvođenja vojne vježbe na za to omeđenom prostoru,¹⁰ pa čak i samozapaljenje parkirano vozila u javnoj garaži.¹¹

⁷ Zakon o obaveznom osiguranju u saobraćaju Federacije BiH, Službene novine br. 57/2020

⁸M. Ćurković, „Prestanak ugovora o obaveznom osiguranju od automobilske odgovornosti zbog kršenja obveze informiranja osiguratelja o bitnim okolnostima i o povećanju rizika“, Hrvatski časopis za osiguranje, 2/2019, 39.

⁹ Presuda Suda EU u predmetu Vnuk, C-162/13

¹⁰ Presuda Suda EU u predmetu Torreiro, C-334/18

¹¹ Presuda Suda EU u predmetu LDA, C-100/18

Upotreba vozila prema ZOOS-u FBiH, jednako kao i prema ZOOS-u RS može se protumačiti u širem smislu jer obadva zakona propisuju da ugovor o osiguranju pokriva štete nastale trećim osobama u skladu s propisima kojima se uređuju obligacioni odnosi, pod uvjetom da su te štete nastale upotrebom vozila koja podliježu obavezi registracije.

Različita tumačenja možemo pronaći u uporednom pravu. Na primjer, hrvatski Zakon o obveznim osiguranjima u prometu regulira pokriće po ugovoru o osiguranju u znatno užem smislu, odnosno pokriva štete koje nastanu upotrebom vozila koja se kreću na javnim cestama i ostalim površinama na kojima se odvija promet, pod uvjetom da se radi o vozilima koja podliježu obavezi registracije.¹² Teleološkim tumačenjem ovih odredaba možemo zaključiti da je hrvatski zakonodavac iz opsega pokrića u okviru osiguranja od autoodgovornosti isključio štete prouzročene od strane vozila koja su u stanju mirovanja kao i štete koje nastanu izvan javnih cesta i saobraćajnica (npr. u privatnim garažama, autopraonicama i sl.).¹³

Vidimo da ugovor o osiguranju od autoodgovornosti u obadva entitetska zakona u BiH pruža širi obim pokrića šteta nastalih upotrebom motornog vozila nego odnosni Zakon u RH, što predstavlja viši nivo zaštite oštećenih osoba.

2. Položaj oštećene osobe kod naknade štete iz upotrebe motornog vozila prema ZOOS-u FBiH

Prava oštećene osobe kod naknade štete iz osnova osiguranja od autoodgovornosti, kao i ostalih obaveznih osiguranja propisanih ZOOS-om, detaljno su regulirana u Općim odredbama.¹⁴ Treća oštećena osoba, iako nije subjekt ugovora o osiguranju od automobilske odgovornosti za štetu, ovlaštena je na temelju samog zakona, da neposredno od osiguratelja od automobilske odgovornosti ostvaruje naknadu za pretrpljenu štetu.¹⁵ *Actio directa*, odnosno pravo podnošenja direktnog zahtjeva osiguratelju je jedna od tekovina europskog prava koju su sadržavali i raniji propisi, te je ista prenesena i u novi ZOOS.

¹² Zakon o obveznim osiguranjima u prometu RH, Narodne novine RH br. 151/05, 36/09, 75/09, 76/13, 152/14, čl. 22.

¹³ Postoje interesantni primjeri iz prakse primjene navedenih zakonskih odredaba. Vrhovni sud RH je u jednoj odluci po reviziji odbio tužbeni zahtjev iz osnova osiguranja od automobilske odgovornosti za naknadu štete nastalu uslijed iznenadne eksplozije kotača teretnog vozila koje je bilo dignuto na dizalicu radi otklanjanja kvara, pri čemu je tužitelj koji je tuda prolazio zadobio tjelesne povrede od otpalih krhotina (VSRH, Rev x 1182/2011-2 od 6. ožujka 2012. godine). Više primjera vidi u: D. Šaban, „Pojam uporabe motornog vozila u pravu osiguranja od automobilske odgovornosti“, *Anali Pravnog fakulteta u Zenici* 2016., 288 – 290.

¹⁴ Čl. 12. – čl. 15. ZOOS-a FBiH

¹⁵ H. Heiss, „Liability and Insurance in European Private Law“, u R. Schulze (ur.), *Compensation of Private Loses – The Evolution of Torts in European Business Law*, Sellier European law publishers, Munich 2011., 213.

U nastavku ćemo analizirati odredbe ZOOS-a u kojima se posebno ogleda značaj ovog propisa u pogledu zaštite oštećenih osoba – žrtava saobraćajnih nezgoda. To se prvenstveno odnosi na pojmovno određenje treće osobe, zakonsko povećanje minimalnog limita pokrića po policama osiguranja od autoodgovornosti, jasnije normiranje obaveza postupanja osiguratelja kod rješavanja odštetnih zahtjeva, te uvođenje okvirnih kriterija za utvrđivanje visine naknade štete kod tjelesnih povreda, što je svakako *differentia specifica* ovog Zakona u odnosu na referentne propise u regiji i šire.

2.1. Pojam treće osobe prema ZOOS-u FBiH

Ranijim zakonom iz 2005. godine (ZOOMV FBiH) bilo je određeno da vlasnik vozila, ukoliko se u vrijeme saobraćajne nezgode nalazio u svojstvu putnika u svom motornom vozilu, nije imao pravo na naknadu kako materijalne, tako ni nematerijalne štete.¹⁶ Osim toga, po tom propisu ovlaštena osoba pravne osobe (npr. direktor) nije se smatrao trećom osobom ako se radilo o šteti prouzročenoj vozilom u vlasništvu pravne osobe.¹⁷ ZOOS FBiH ne poznaje takva isključenja. Pojam treće osobe u ZOOS-u FBiH, kao i u istoimenom propisu u RS i zemljama regije, određuje se negativno, što podrazumijeva da se zakonom određuje krug osoba koje se ne smatraju trećim osobama. To znači da sve ostale osobe kojima zakonom nije isključeno pravo na naknadu štete mogu se smatrati trećim osobama.

Međutim, novim ZOOS-om FBiH, isto kao i u istoimenom propisu u RS, propisano je da osiguratelj nema obavezu platiti štetu putniku koji je dobrovoljno ušao u vozilo kojim je prouzrokovana šteta, ako je tim vozilom upravljao neovlašteni vozač ili vozač pod utjecajem alkohola ili droga, pod uvjetom da odgovorni osiguratelj dokaže da je ta okolnost putniku trebala biti poznata.¹⁸ Ako se osvrnemo na regulaciju predmetne materije u europskom pravu, vidjet ćemo da već Treća direktiva iz 1990. godine nameće državama članicama da moraju poduzeti potrebne mjere kako bi osigurale da se odredbe o isključenju putnika iz osiguravajućeg pokrića na temelju činjenice da je ušao u vozilo čiji je vozač bio pod utjecajem alkohola ili

¹⁶ To pravilo je potvrđeno i u sudskoj praksi FBiH, a i u RS za vrijeme važenja ZOOMV-a iz 2005. godine čiji je čl. 7. st. 2. sadržavao istovjetnu odredbu kao i čl. 8. st. 2. ZOOMV-a FBiH. Na primjer, u Presudi Kantonalnog suda u Livnu broj: 68 2 P 002944 13 Gž, od 24.03.2014. godine (u arhivi autorice) sud je odbio tužbeni zahtjev tužiteljice koja je pretrpjela teške povrede kao putnica u vlastitom vozilu. Prema Presudi Okružnog suda u Banjaluci br. 71 0 P 079930 13 Gž 2 (u arhivi autorice), gdje se radilo tužbi putnika za naknadu štete koju je pretrpio kao putnik u vlastitom vozilu na način da je vozilo sletjelo s ceste nakon udara u parkirano vozilo i stablo, ne može se govoriti o sudaru dvaju vozila u pokretu, odnosno nije primjenjiv članak 178. stav 2. Zakona o obligacionim odnosima, već članak 7. st. 2. ZOOMV-a RS prema kojem tužitelj nije treća osoba.

¹⁷ L. Hadžimahmutović, "Treća lica u Zakonu o osiguranju od odgovornosti za motorna vozila FBiH", *Analiza Pravnog fakulteta u Zenici*, br. 17/2016, 158.

¹⁸ Čl. 24. st. 2. tačka d. ZOOS-a FBiH, čl. 27. st. 2. tačka 4. ZOOS-a RS

droga, smatraju nevažećim.¹⁹ Okolnost pristanka na vožnju s alkoholiziranim vozačem, prema odredbama Direktive,²⁰ pruža jedino mogućnost utvrđivanja suodgovornosti putnika u skladu s nacionalnim zakonodavstvom, a ne i njegovo potpuno isključenje iz pokrića.

Možemo zaključiti da je odredba ZOOS-a u cijelosti suprotna od pravila propisanih u europskom zakonodavstvu, kao i stavova Suda EU u presudama *Bernaldez*,²¹ *Churchill*²² i *Candolin*,²³ te da je u tom dijelu naš zakonodavac napravio korak natrag u zaštiti putnika kao žrtava saobraćajnih nezgoda.

2.2. Minimalne osigurane svote

Novi Zakon propisao je minimalnu osiguranu svotu za štete na osobama u iznosu od 2.000.000,00 KM,²⁴ što predstavlja dvostruki iznos u odnosu na minimalnu svotu propisanu ranijim ZOOMV-om.²⁵ Minimalna osigurana svota za štete na stvarima je također povećana i iznosi 400.000,00 KM u odnosu na 350.000,00 KM koliko je bilo propisano ranijim Zakonom. Zakon o obaveznim osiguranjima u saobraćaju Republike Srpske iz 2015. godine propisuje iste osigurane svote,²⁶ pa vidimo da u je pogledu kvantitativnog obima pokrića po ugovoru o osiguranju od autoodgovornosti postignuta harmonizacija propisa na državnom nivou, što doprinosi jačanju unutrašnjeg tržišta i pravne sigurnosti u ovoj oblasti.

2.3. Rokovi za postupanje

ZOOS detaljno propisuje pravila postupka i rokove u kojima je osiguratelj dužan poduzimati određene radnje po zaprimljenom kompletiranom odštetnom zahtjevu,²⁷ odnosno utvrditi pravnu osnovanost i visinu zahtjeva i dostaviti obrazloženu ponudu u roku od 30 dana i isplatiti

¹⁹ Čl. 1. st.2. Treće direktive, odnosno čl. 13. st.3. Šeste (kodifikacijske) direktive

²⁰ Navedena mogućnost utvrđivanja suodgovornosti sadržana je u tački 23. preambule Šeste direktive

²¹ C-129/94, *Rafael Ruiz Bernaldez*, zahtjev za prethodno odlučivanje u krivičnom postupku; Sud EU je donio odluku po kojoj se isključenja iz osiguravajućeg pokrića ne mogu isticati prema trećim osobama, izuzev u slučajevima kad su i treće osobe djelimično odgovorne za nastanak štete.

²² C-442/10, *Churchill Insurance Company Ltd. v Benjamin Wilkinson and Tracy Evans v Equity Claims Ltd*, više o predmetu: V. Mantrov, „Clarifying the Concept of Victim in the Motor Vehicle Drivers' Liability Insurance“, *European Journal of Risk and Regulation* 2/2012, 257.

²³ U presudi C-537/03 *Candolin v Pohjola* Sud EU je dao tumačenje da se naknada štete žrtvama saobraćajnih nezgoda može odbiti samo zbog „iznimnih okolnosti“ a vožnja s vozačem pod utjecajem alkohola ne predstavlja takvu okolnost. Više o tome: V. Mantrov, „A Victim of a Road Traffic Accident not Fastened by a Seat Belt and Contributory Negligence in the EU Motor Insurance Law“, *European Journal for Risk and Regulation*, 1/2014, 117.

²⁴ Čl. 27. st. 1. ZOOS FBiH

²⁵ Čl. 9. St.2. ZOOMV FBiH propisivao je minimalnu osiguranu svotu za štete na osobama u iznosu od 500.000,00 KM, s tim da je navedeni iznos *ipso iure* nakon dvije godine od donošenja zakona povećan na 1.000.000,00 KM.

²⁶ Čl. 27. ZOOS RS

²⁷ Čl. 13. ZOOS-a FBiH

nesporni iznos naknade štete u narednih 14 dana, donijeti odluku po prigovoru u roku od 15 dana od dana podnošenja, dati obrazložen odgovor u roku od 60 dana od dana podnošenja zahtjeva ukoliko nije moguće utvrditi pravni osnov i visinu zahtjeva. Odredbe su kogentne naravi i propisane su visoke novčane kazne za osiguratelje i njihove odgovorne osobe u slučaju nepridržavanja navedenih pravila.²⁸ Ranijim propisom u FBiH bio je propisan rok od 90 dana u kojem je osiguravatelj bio obavezan ponuditi isplatu ili objasniti zašto nije u mogućnosti to učiniti.²⁹ Nadalje, nije bila propisana obaveza osiguravatelja da isplati iznos štete koji smatra nesporim ukoliko su postojali uvjeti za to, odnosno ukoliko je na osnovu postojeće dokumentacije zahtjev bilo moguće bar djelimično riješiti, niti su bila jasna pravila postupanja po prigovoru.

Iako su pravila postupanja nastala po uzoru na odredbe europskih direktiva osiguranja motornih vozila, naš zakonodavac je otišao korak dalje u zaštiti oštećenih osoba u pogledu vremenskog okvira rješavanja zahtjeva. Naime, Šesta Direktiva propisuje rok od tri mjeseca za davanje obrazložene ponude ili utemeljenog odgovora,³⁰ a kako smo vidjeli, ZOOS FBiH propisuje znatno kraći rok od 30 dana za obrazloženu ponudu, odnosno 60 dana za utemeljeni odgovor. Radi se o direktivi minimalne harmonizacije, što podrazumijeva da države članice mogu donijeti i odredbe koje su povoljnije za oštećenu osobu,³¹ pa vidimo da, u pogledu rokova postupanja, naš se zakonodavac upravo opredijelio za takav način implementacije njenih odredaba. Također, možemo primijetiti da su pravila postupanja propisana u Općim odredbama ZOOS-a što podrazumijeva da se ista primjenjuju na sve vrste obaveznih osiguranja reguliranih ZOOS-om, a ne samo osiguranje od autoodgovornosti.

Skraćivanje rokova za rješavanje zahtjeva i transparentnije normiranje obaveza osiguratelja u pogledu prikupljanja dokumentacije i isplate nespornog iznosa naknade štete nesumnjivo predstavljaju unaprjeđenje zaštite oštećenih osoba u postupku naknade štete kako iz osnova osiguranja od autoodgovornosti, tako i iz drugih vrsta obaveznih osiguranja u saobraćaju.

2.4. Okvirni kriteriji za utvrđivanje visine odštete u slučaju tjelesne povrede ili smrti

Već smo rekli da u kvalitativni obim pokriva po ugovoru o osiguranju od autoodgovornosti spada odgovornost vlasnika, odnosno korisnika vozila za štete nastale trećim osobama uslijed upotrebe vozila, u skladu s odredbama ZOO-a.³² To podrazumijeva da nastankom štete u vezi s

²⁸ Čl. 74.st.3. ZOOS-a FBiH

²⁹ Čl. 10. ZOOMV FBiH

³⁰ Čl. 22. st. 1. Šeste direktive AO

³¹ Čl. 28. st.1. Šeste direktive AO

³² Čl. 22. st. 2 ZOOP FBiH

upotrebom motornog vozila, nastaje pravni odnos između osiguratelja i treće osobe (oštećenika) na koji se primjenjuju odredbe ZOO-a o izvanugovornoj odgovornosti za štetu.³³ Tim odredbama regulirane su pretpostavke odgovornosti za štetu, vrste odgovornosti, vrste materijalne i nematerijalne štete, krug osoba ovlaštenih na naknadu i druga pitanja vezana za naknadu štete (npr. rokovi zastare).

Nematerijalna šteta po definiciji sadržanoj u ZOO-u predstavlja nanošenje drugome fizičkog ili psihičkog bola ili straha.³⁴ Dakle, definira se kao povreda subjektivnih neimovinskih prava i interesa prvenstveno vezanih uz osobu,³⁵ za koju su taksativno navedeni oblici naknade (fizički bolovi, duševni bolovi i strah). Iz navedenog vidimo da ZOO prihvaća subjektivnu koncepciju naknade nematerijalne štete.

Ukratko ćemo napomenuti da je Nacrtom ZOO-a BiH iz 2009. godine, koji je nastao kao pokušaj ispunjenja obaveza propisanih Sporazumom o stabilizaciji i pridruživanju, predviđen sasvim drukčiji – objektivni koncept poimanja nematerijalne štete.³⁶ Prema toj koncepciji neimovinsku štetu čini već sama povreda prava osobnosti, a pretrpljene fizičke i psihičke boli te strah predstavljaju tek jedan od kriterija za određivanje visine pravične novčane naknade te vrste štete.³⁷ Vrste prava osobnosti u Nacrtu nisu navedene taksativno već su pobrojane primjerice (pravo na život, tjelesno i duševno zdravlje, čast i ugled, dostojanstvo i dr.) što omogućava sudskoj praksi dosuđivanje naknade štete ukoliko utvrdi da je povrijeđeno neko drugo pravo osobnosti koje nije navedeno u zakonu.³⁸ Nažalost, nacrt ZOO-a iz 2009. godine nije usvojen, prvenstveno iz razloga nedostatka političke volje za prenošenjem nadležnosti donošenja najvažnijeg propisa građanskog prava s entitetskog na državni nivo. Ako se situacija u tom pogledu u budućnosti promijeni, možemo se nadati da će usvajanje objektivnog koncepta naknade nematerijalne štete predstavljati usvajanje modernog pristupa zaštite ličnosti oštećenika u skladu sa suvremenim shvaćanjima i kretanjima.³⁹

Prije stupanja na snagu ZOOS-a FBiH novčani iznosi naknade pojedinih vidova nematerijalne štete bili su sistematizirani u obliku Orijentacijskih kriterija za utvrđivanje visine naknade

³³ Čl. 154 – 209 ZOO-a

³⁴ Čl. 155. ZOO-a

³⁵ M. Bukovac Puvača, „Deset godina nove koncepcije nematerijalne štete“, Zb. Prav. fak. Sveuč. Rij. (1991) v. 36, br. 1, 157-180 (2015).

³⁶ Čl. 175. Nacrta Zakona o obligacionim odnosima BiH (2010.)

³⁷ Marko Baretić: Pojam i funkcije neimovinske štete prema novom Zakonu o obveznim odnosima, Zbornik PFZ, 56, Posebni broj, 461-500 (2006)

³⁸ D. Grgić: „Uspostavljanje novog modela naknade neimovinske štete iz osnova automobilske odgovornosti“ – Doktorski rad, Pravni fakultet u Zenici, 2012, 69.

³⁹ Republika Hrvatska je donošenjem ZOO-a iz 2005. godine (Narodne novine br. 35/05, 41/08, 125/11 i 78/15) usvojila objektivnu koncepciju naknade nematerijalne štete.

nematerijalne štete Vrhovnog suda FBiH.⁴⁰ Sadržajno veoma slične Kriterije donio je i Apelacioni sud Brčko Distrikta,⁴¹ kao i Vrhovni sud RS.⁴² Kriteriji Vrhovnog suda RS se razlikuju od prva dva samo u pogledu iznosa predviđenih za određivanje naknade za duševne boli zbog umanjenja opće životne aktivnosti. Zajedničko za sve Kriterije koje su donijele najviše sudske instance u BiH jeste da isti ne bi trebali predstavljati cjenik niti puku matematičku formulu i da sudovi u svakom pojedinačnom slučaju trebaju odmjeriti pravičnu novčanu satisfakciju. Međutim, sudovi najčešće nemaju individualizirani pristup, već se dešava da dosuđuju jako visoke iznose naknade čak i u slučaju posve lakih tjelesnih povreda. Osim toga, dešava se da za povrede iste težine sudovi istih ili različitih instanci, pa čak i sudije unutar istog suda, dosuđuju različite iznose naknade, što dodatno dovodi do pravne nesigurnosti u ovoj oblasti.

Iako se naslanja na trenutno prihvaćeni subjektivni koncept naknade nematerijalne štete, ZOOP FBiH, kao specijalni propis u odnosu na ZOO, donio je veliku inovaciju u domenu reguliranja novčane naknade materijalne i nematerijalne štete uslijed povreda tjelesnog i psihičkog integriteta ili smrti neke osobe putem uvođenja Okvirnih kriterija za utvrđivanje visine odštete. Okvirni kriteriji obuhvaćaju čak 16 članaka zakonskog teksta.⁴³ S obzirom na to da je u sudskoj praksi dolazilo do različitog tumačenja pojedinih instituta odštetnog prava propisanih ZOO-om i arbitrarnog postupanja, uvođenjem Okvirnih kriterija jasno i nedvosmisleno se definiraju i klasificiraju vrste naknade materijalne i nematerijalne štete nastale uslijed povrede, narušenja zdravlja ili smrti, zatim uvjeti pod kojima se pojedini vidovi naknade ostvaruju, ovlaštenike za potraživanje naknade, te su novčano kvantificirani iznosi za svaki vid naknade. Ovakvim zakonskim rješenjem nesumnjivo će se postići veća ravnopravnost i jednakost oštećenih osoba kod ostvarivanja prava na naknadu štete, uvažavajući pritom načelo individualizacije i posebnosti svakog pojedinog slučaja.

Okvirnim kriterijima će se spriječiti proizvoljno i arbitrarno postupanje jer isti jasno određuju pod kojim uvjetima i u kojim novčanim iznosima oštećenoj osobi pripada naknada pojedinih vidova štete. Iznosi naknade za umanjenje opće životne aktivnosti po prvi puta se određuju ne

⁴⁰ Vrhovni sud FBiH je donio prvobitno Orijentacijske kriterije 2006. godine, koji su izmijenjeni na sjednici Građanskog odjeljenja od 27.01.2016. godine. Tekst navedenih Kriterija dostupan je na: <https://vsudfbih.pravosudje.ba/vstv/faces/vijesti.jsp?id=60774>

⁴¹ Orijentacioni kriteriji Brčko Distrikta doneseni su na sjednici panela od 01.06.2016. god, tekst: https://pravosudje.ba/vstv/faces/pdfservlet;jsessionid=bd2fc63cc95991505a4c94ac8e69f61d5c57499a018574c72c5941701849fdd0.e34TbxyRbNiRb40Qa3yOaN0Obxb0?p_id_doc=33498

⁴² Orijentacioni kriterijumi za vidove pravične novčane naknade nematerijalne štete Vrhovnog suda Republike Srpske, tekst usvojen na panelu VS RS za ujednačavanje prakse iz građanske oblasti održanom 29.10.2015., dostupan na: https://vsud-rs.pravosudje.ba/vstv/faces/pdfservlet?p_id_doc=45082

⁴³ Čl. 29.-44. ZOOS-a FBiH

samo u skladu s težinom povreda, već i prema životnoj dobi oštećene osobe u vrijeme povrjeđivanja, tako da mlađim osobama pripadaju viši iznosi za svaki postotak umanjjenja. Propisani su gornji limiti naknade za fizičke bolove i pretrpljeni strah koji nastupe kod povreda koje nisu prouzročile umanjjenje opće životne aktivnosti, a za izuzetno lake povrede kod kojih su fizički bolovi i strah trajali kraće od tri dana nije priznata nikakva naknada.

U komparativnom pravu možemo također uočiti da se određivanje visine naknade štete kod tjelesnih povreda vrši u skladu s tarifama utvrđenim sudskom praksom.⁴⁴ Na primjer, u Hrvatskoj su Orijentacijski kriteriji Vrhovnog suda RH doneseni još 2002. godine i tek su 2020. godine izmijenjeni na način da su u njima predviđeni novčani iznosi povećani za 50%. U Francuskoj se visina naknade štete kod tjelesnih povreda utvrđuje prema tzv. *la Nomenclature Dintilhac*,⁴⁵ u Engleskoj prema *English Judicial College Guidelines*,⁴⁶ dok u Španjolskoj imamo tzv. *Baremo tablice* čija je primjena zakonom propisana.⁴⁷

Primjena Okvirnih kriterija u osigurateljnoj i sudskoj praksi zasigurno će svim zainteresiranim stranama pružiti mogućnost objektivnog novčanog vrednovanja naknade štete uslijed pretrpljenih povreda, što će dovesti do transparentnijeg postupanja i sprječavanja proizvoljnog tumačenja i lukrativnih motiva za podnošenje tužbenih zahtjeva u FBiH. Ostaje otvoreno pitanje unutardržavnog sukoba zakona i načina njegovog rješavanja u ovoj oblasti budući da su u Republici Srpskoj i Brčko Distriktu i dalje u primjeni spomenuti kriteriji, koji za pojedine vidove štete predviđaju niže ili više novčane iznose naknade. Postupak izmjene zakona je kompliciran i dugotrajan. U cilju sprječavanja *forum shoppinga* i radi ujednačavanja pravila o određivanju visine naknade nematerijalne štete na cijelom teritoriju BiH, bilo bi poželjno da i Republika Srpska, kao i Brčko Distrikt, usklade svoje sudske kriterije s Okvirnim kriterijima propisanim ZOOS-om.

⁴⁴ Komparativni pregled dostupan u: A. Renda/L. Schrefler, „Compensation of Victims of Cross-border Traffic Accidents in the EU: Assessment of Selected Options“, Centre for European Policy Studies, Brussels, 2007. (studija rađena po narudžbi Komiteta za pravne poslove Europskog parlamenta, br. ugovora: IP/C/JURI/FWC/2006-171/LOT 1)

⁴⁵ Radi se o Tablicama za utvrđivanje visine naknade štete kod tjelesnih povreda izrađenim 2005. godine od strane studijske grupe predvođene predsjednikom građanskog odjela Kasacionog suda u Parizu gosp. Jean Pierre Dinthillac-a, po kojem je rad dobio ime. Sadrži vrste materijalne i nematerijalne štete koje se mogu nadoknaditi, te krug osoba koje imaju pravo na naknadu štete (direktne i indirektno žrtve). Iako nisu zakonski obavezujući propis, sudovi ih najčešće koriste. Više o tome: https://www.courdecassation.fr/publications_26/bulletin_information_cour_cassation_27/bulletins_information_2006_28/n_633_2014/communication_2015/rapport_5642.html#2a1 (

⁴⁶ Guidelines for the Assessment of General Damages in Personal Injury Cases, 13th edition, Oxford University Press, 2015

⁴⁷ Baremo tablice su prvi put zakonom propisane 1995. godine, zadnja izmjena 2015. godine. Vidi više: F. Maroto, “The New Baremo and its Impact on Insurance Industry”, GenRE, april 2016. <http://media.genre.com/documents/cmint16-2-en.pdf>

ZAKLJUČAK

Donošenjem Zakona o obaveznom osiguranju u saobraćaju FBiH učinjen je značajan korak ka harmonizaciji propisa iz oblasti osiguranja s europskom pravnom stečevinom. Istovremeno, u velikoj mjeri je postignuto ujednačavanje propisa unutar države. Poseban značaj donošenja ovoga propisa ogleda se u poboljšanoj zaštiti oštećenih osoba u postupku naknade štete iz osnova obaveznog osiguranja od autoodgovornosti. Prošireno poimanje upotrebe motornog vozila, jasnije definiranje pojma treće osobe, povećanje minimalnih osiguranih svota i normiranje rokova za postupanje samo su neki od benefita koje je donio ovaj Zakon u pogledu zaštite oštećenih osoba. Međutim, najznačajniji *novum* ovog propisa predstavljaju Okvirni kriteriji za utvrđivanje odštete koji na transparentan način određuju modalitete ostvarenja naknade materijalne i nematerijalne štete uslijed pretrpljenih tjelesnih povreda ili smrti. Vjerujemo da će se navedeno rješenje iz ZOOS-a FBiH vremenom nametnuti kao najpraktičnije i da će isto biti usvojeno i u Republici Srpskoj i Brčko Distriktu, bilo u vidu usvajanja obvezujućeg propisa ili putem izmjena kriterija najviših sudskih instanci. Na taj način bi se postigao najviši nivo unutardržavne harmonizacije propisa o obaveznom osiguranju, te bi se omogućio jednak tretman prema svim oštećenim osobama na cijelom teritoriju Bosne i Hercegovine.

LITERATURA:

- M. Cerović „Visina pokrća u osiguranju građanske odgovornosti iz upotrebe motornog vozila“, *Evropska revija za pravo osiguranja*, 1/2014.
- M. Ćurković, „Prestanak ugovora o obaveznom osiguranju od automobilske odgovornosti zbog kršenja obveze informiranja osiguratelja o bitnim okolnostima i o povećanju rizika“, *Hrvatski časopis za osiguranje*, 2/2019,
- L. Hadžimahmutović, „Treća lica u Zakonu o osiguranju od odgovornosti za motorna vozila FBiH“, *Anali Pravnog fakulteta u Zenici*, br. 17/2016,
- Direktiva 2009/103/EZ Europskog parlamenta i Vijeća od 16. septembra 2009. u odnosu na osiguranje od građanskopravne odgovornosti u pogledu upotrebe motornih vozila i izvršenje obveze osiguranja od takve odgovornosti (kodificirana verzija), Sl. list EU L 263/11,
- Lj. Todorović, *Društva za osiguranje Federacije BiH i Republike Srpske*, Fineks, Sarajevo, 2005.
- Zakon o osiguranju od odgovornosti za motorna vozila i ostale odredbe o obaveznom osiguranju od odgovornosti FBiH – ZOOMV FBiH, Sl. novine FBiH, br. 24/05,
- D. Šaban, „Pojam uporabe motornog vozila u pravu osiguranja od automobilske odgovornosti“, *Anali Pravnog fakulteta u Zenici* 2016.,
- H. Heiss, „Liability and Insurance in European Private Law“, u R. Schulze (ur.), *Compensation of Private Loses – The Evolution of Torts in European Business Law*, Sellier European law publishers, Munich 2011.
- V. Mantrov, „Clarifying the Concept of Victim in the Motor Vehicle Drivers' Liability Insurance“, *European Journal of Risk and Regulation* 2/2012
- V. Mantrov, „A Victim of a Road Traffic Accident not Fastened by a Seat Belt and Contributory Negligence in the EU Motor Insurance Law“, *European Journal for Risk and Regulation*, 1/2014

- M. Bukovac Puvača, „Deset godina nove koncepcije nematerijalne štete“, Zb. Prav. fak. Sveuč. Rij. (1991) v. 36, br. 1, 157-180 (2015).
- Marko Baretić: Pojam i funkcije neimovinske štete prema novom Zakonu o obveznim odnosima, Zbornik PFZ, 56, Posebni broj, 461-500 (2006)
- D. Grgić: „Uspostavljanje novog modela naknade neimovinske štete iz osnova automobilske odgovornosti“ – Doktorski rad, Pravni fakultet u Zenici, 2012
- A. Renda/L. Schrefler, „Compensation of Victims of Cross-border Traffic Accidents in the EU: Assessment of Selected Options“, Centre for European Policy Studies, Brussels, 2007. (studija rađena po narudžbi Komiteta za pravne poslove Europskog parlamenta, br. ugovora: IP/C/JURI/FWC/2006-171/LOT 1)
- F. Maroto, “The New Baremo and its Impact on Insurance Industry”, GenRE, april 2016., <http://media.genre.com/documents/cmint16-2-en.pdf> (08.11.2020.)
- Zakon o osiguranju od odgovornosti za motorna vozila i ostalim obaveznim osiguranjima od odgovornosti RS, Sl. glasnik RS, br. 17/05
- Zakon o obaveznom osiguranju u saobraćaju RS (Sl. glasnik RS br. 82/15)
- Zakon o obaveznom osiguranju u saobraćaju Federacije BiH, Službene novine br. 57/2020
- Zakon o obveznim osiguranjima u prometu RH, Narodne novine RH br. 151/05, 36/09, 75/09, 76/13, 152/14,
- Nacrt Zakona o obligacionim odnosima BiH (2010)
- Orijentacijski kriteriji za utvrđivanje visine naknade nematerijalne štete Vrhovnog suda FBiH, <https://vsudfbih.pravosudje.ba/vstv/faces/vijesti.jsp?id=60774> (10.11.2020)
- Orijentacioni kriteriji Brčko Distrikta, : https://pravosudje.ba/vstv/faces/pdfservlet;jsessionid=bd2fc63cc95991505a4c94ac8e69f61d5c57499a018574c72c5941701849fdd0.e34TbxyRbNiRb40Qa3yOaN0Obxb0?p_id_doc=33498 (10.11.2020)
- Orijentacioni kriterijumi za vidove pravične novčane naknade nematerijalne štete Vrhovnog suda Republike Srpske: https://vsud-rs.pravosudje.ba/vstv/faces/pdfservlet?p_id_doc=45082 (10.11.2020)
- Presuda SPEU u predmetu Vnuk, C-162/13
- Presuda SPEU u predmetu Torreiro, C-334/18
- Presuda SPEU u predmetu LDA, C-100/18
- Presuda SPEU u predmetu *Rafael Ruiz Bernaldez*, C-129/94